

Цитування:

Романюк Л. Б. Поняття комунікації у світовій та вітчизняній науці. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 2. С. 193–197.

Romaniuk L. (2023). Concept of Communication in World and National Science. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 193–197 [in Ukrainian].

Романюк Леся Богданівна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри музичної україністики та
народно-інструментального мистецтва
Навчально-наукового інституту мистецтв
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
<https://orcid.org/0000-0003-0206-7420>

ПОНЯТТЯ КОМУНІКАЦІЇ У СВІТОВІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУЦІ

Мета роботи – встановлення історичного контексту формування поняття комунікації як наукової дисципліни, аналіз сучасних теоретичних підходів до вивчення комунікації, дослідження взаємозв'язку між культурою та комунікацією з погляду морально-етичних норм. **Методологія дослідження** базується на використанні методів збору та аналізу інформації з доступних відкритих джерел, зокрема зі звітів всеукраїнських соціологічних опитувань та досліджень міжкультурного досвіду у світі. Концептуальною методологічною базою наукового дослідження є системний аналіз комунікації як невід'ємної складової людського життя та культури, що постійно розвивається під впливом змін сучасного світу. **Наукова новизна** полягає у дослідженні сучасних тенденцій розвитку комунікаційних процесів та формування нових форм міжкультурної комунікації. Крім того, дослідження розкриває вплив сучасних технологій на комунікаційні процеси та їхню взаємодію з культурними, соціальними та політичними аспектами життя суспільства. Особливо важливим це дослідження є для галузі музичної культури, оскільки воно показує роль міжкультурної комунікації у розвитку цієї сфери. **Висновки.** У ході дослідження було визначено, що комунікація як процес передавання інформації є невід'ємним складником такого поняття, як культура. Взаємодія між культурними групами в сучасному світі залежить від комунікації, що дає змогу зменшити відстань між культурами та збільшити розуміння між ними. Міжкультурна комунікація сприяє збереженню українською культурою своєї унікальності, а також розвитку і взаємодії з іншими культурами для отримання нових знань і поглядів, нового досвіду, зокрема в галузі музичного мистецтва. Наукові дослідження в галузі міжкультурної комунікації є важливими для розвитку соціальних наук, оскільки вони дають змогу краще розуміти культурні та соціальні процеси, які відбуваються в різних культурних спільнотах.

Ключові слова: українська культура, музичне мистецтво, міжкультурна комунікація, поліетнічність.

Romaniuk Lesia, Doctor (Candidate) of Art Criticism (Ph.D.), Associate Professor, Department of Ukrainian Music Studies and Instrumental Folk, Educational-Scientific Institute of Art, State Higher Educational Institution "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University"

Concept of Communication in World and National Science

The purpose of the work is to establish the historical context of the formation of the concept of communication as a scientific discipline, to analyse modern theoretical approaches to the study of communication, to study the relationship between culture and communication in terms of moral and ethical norms. **The research methodology** is based on the use of methods of collecting and analysing information from available open sources, in particular, from reports of all-Ukrainian sociological surveys and studies of intercultural experience in the world. The conceptual methodological basis of the research is a systematic analysis of communication as an integral part of human life and culture, which is constantly evolving under the influence of changes in the modern world. **The scientific novelty** lies in the study of modern trends in the development of communication processes and the formation of new forms of intercultural communication. In addition, the study reveals the impact of modern technologies on communication processes and their interaction with cultural, social, and political aspects of society. This study is particularly important for the field of musical culture, as it shows the role of intercultural communication in the development of this field. **Conclusions.** The study found that communication as a process of information transfer is an integral part of the concept of culture. Interaction between cultural groups in the modern world depends on communication, which makes it possible to reduce the distance between cultures and increase understanding between them. Intercultural communication helps Ukrainian culture to preserve its uniqueness, as well as to develop and interact with other cultures to gain new knowledge and views, new experience, in particular in the field of music. Research in the field of intercultural communication is important for the development of social sciences, as it allows for a better understanding of the cultural and social processes that occur in different cultural communities.

Key words: Ukrainian culture, musical art, intercultural communication, multi-ethnicity.

Актуальність теми дослідження. Сучасний процес глобалізації економіки, науки та освіти зумовлює зростання міжнародних контактів у повсякденному житті. Однак у міжкультурній взаємодії можуть виникнути певні труднощі, непорозуміння та конфлікти через різницю у сприйнятті навколишнього світу носіями різних культур. Проблема полягає не тільки в відмінностях культурних традицій, а й у різних світоглядах і ставленні до світу та інших людей. У таких умовах ефективна міжкультурна комунікація потребує цілеспрямованого вивчення ментальних традицій інших культур, тому дослідження взаємозв'язку культури та комунікації є актуальним.

Порівняння різних культур може допомогти виявити їхні спільні та відмінні риси, що дасть змогу знайти спільну мову в процесі міжкультурної взаємодії. Дослідження етичних аспектів комунікації може також виявити проблеми, пов'язані з використанням різних мов та культурних кодів у процесі комунікації, що сприятиме подальшому розробленню ефективних методів міжкультурної комунікації та вдосконаленню процесу навчання мов.

Аналіз досліджень і публікацій. У статті О. Ярошенко було розглянуто поняття міжкультурної комунікації, а також описано підходи до визначення культури. Кожна людина є представником певної культури, тому сприйняття іншої культури залежить від її власної культурної належності. Розуміння власної культури може допомогти глибше зрозуміти і більш системно осмислити інші культури [8].

Л. Дротянко та С. Ягодзінський у своїй праці дослідили виклики й загрози, які пов'язані з міжкультурними взаємодіями між країнами, регіонами та цивілізаціями [2]. В свою чергу Л. Романюк присвятила своє дослідження аналізу проблеми міжетнічної культурної комунікації на українських землях в історичному аспекті, який пояснює особливості співвідношення впливів інших національних культур на становлення й розвиток української культури [7].

Мета дослідження – встановлення історичного контексту формування поняття комунікації як наукової дисципліни, аналіз сучасних теоретичних підходів до вивчення комунікації, з'ясування взаємозв'язку між культурою та комунікацією з погляду морально-етичних норм.

Виклад основного матеріалу. Комунікація – це процес передачі інформації, ідеї, думки або почуттів від однієї особистості до іншої

засобами спілкування. Це процес обміну повідомленнями, що є також одним із головних методів налагодження контактів [10, 8].

Під поняттям «комунікація» можна розуміти також обмін думками та досягнення взаємного порозуміння між людьми в процесі спілкування. Як відомо, спосіб взаємодії між людьми однієї культури залежить від їхнього соціального походження, виховання, освіти, професійної діяльності та індивідуального світогляду, що іноді може призвести до труднощів у комунікації. Однак завдяки культурній програмі, яка закладена в колективній підсвідомості спільноти, непорозуміння можна легко подолати.

Основні етапи комунікації наочно представлено на рисунку 1:

Рис. 1. Основні етапи комунікаційного процесу [10]

Початок обміну інформацією передбачає формулювання ідеї або відбір інформації. Відправник визначає, що саме потрібно обміняти. Однак багато спроб обміну інформацією не вдаються на цьому етапі через те, що відправник не приділяє достатньої уваги формулюванню ідеї. Варто мати на увазі, що ідея сама по собі не має форми, необхідно її

викласти так, щоб вона була придатною для обміну на іншу інформацію [5, 26].

Комунікація як невід'ємний складник людського життя є також невід'ємною частиною культури. Вона дає людині змогу порівнювати свою поведінку з діями інших людей і створює з ними єдиний соціальний організм – соціум. Отже, комунікація є ключовим чинником формування культурних зв'язків і взаємодії між людьми.

Культурна комунікація між етносами була традиційною формою взаємодії між ними впродовж історії людства. Вона відіграє важливу роль в етнополітичних процесах на глобальному, регіональному та локальному рівнях і охоплює різні форми спілкування між індивідами та групами, які належать до різних культур. Взаємодія між етнічними культурами може призводити до зміни станів, якостей, цінностей і форм культурної творчості, а також відображати духовні аспекти життя людей на рівні субкультур.

Вивчення культури в історичному аспекті дає уявлення про способи її трансляції в національному суспільстві та за його межами. Культура не є сталою, протягом свого існування вона проходить певні етапи. Кожна сучасна людина є представником однієї з культур, які взаємодіють та впливають одна на одну на рівні певних регіонів чи країн.

Сьогодні взаємодія культур має всеосяжний характер і проявляється на різних рівнях – між окремими субкультурами, регіональними культурами, культурами націй та глобальними соціокультурними системами Західної та Східної цивілізацій. Тому розв'язання складних проблем, пов'язаних із відносинами культур, передбачає дослідження механізмів їх комунікації, спілкування та взаєморозуміння [6, 207].

Завдяки комунікації, що являє собою передачу інформації у часі та просторі, формується культура, тому процес спілкування завжди є частиною культурного процесу. Культуру можна розглядати як систему, яка створює, зберігає та ефективно поширює соціально значущу інформацію, а також накопичує соціальний досвід, що підтверджується багатьма дослідженнями [2; 6; 9].

Комунікація є одним із найбільш потужних трансляційних інструментів, який змінює форми і способи взаємодії людей у процесі розвитку суспільства, розкриваючи нові аспекти людського буття [2, 16]. Дослідження культури на кожному етапі історичного розвитку людства є необхідним, оскільки воно

відкриває непізнані досі сторони цього феномена, підкреслюючи його багатогранність і динамічність.

Культура визначає способи, якими люди спілкуються між собою, а комунікація, у свою чергу, є одним з головних засобів передачі та розуміння культурних цінностей та норм. Тому для ефективного міжкультурного спілкування потрібні не лише знання культури всіх сторін комунікації, а й розуміння їхніх культурних особливостей і відмінностей, а також уміння використовувати різні вербальні та невербальні засоби комунікації. Це допоможе досягти взаєморозуміння та гармонії між представниками різних культур.

Багатогранність культури відкриває широкі можливості для досягнення унікальності й неповторності соціокультурних спільнот, але починати варто з усвідомлення своєї власної національної та культурної ідентичності.

Українська культура – це багата і різноманітна культура з великою кількістю національних традицій та звичаїв, представлених літературою, образотворчим мистецтвом, музикою та багатьма іншими засобами вираження.

Мова є найважливішою формою репрезентації культури, що відома людству з найдавніших часів і є частково збереженою у складних системах символів, таких як звичаї, обряди, традиції та вірування. Мова містить в собі відбиток особливостей існування людини як представника певної соціокультурної спільноти. Люди, що належать до певної соціокультурної спільноти, використовують мову для долучення до неї. Всі інші символічні форми, що використовуються для вираження культури, утворюються на основі мови.

Музичне мистецтво – це один з ключових аспектів культури України, який відображає духовність народу та його історію та поліетнічність. Різноманітність музичних жанрів та інструментів, які використовуються в українській музиці, відображає різні аспекти культурних традицій різних регіонів України. Міжкультурна комунікація в контексті цього виду мистецтва може відбуватися як зустріч різних музикантів з різних культур, які обмінюються музичними ідеями та традиціями [7, 72].

Міжкультурна комунікація допомагає українській культурі зберегти свою унікальність у поліетнічному просторі та розвиватись, взаємодіяти з іншими культурами та збагачуватись новими знаннями, поглядами і формами. Наприклад, українська музика містить у собі елементи народної та класичної

музики інших культур, таких як турецька, татарська, угорська, польська, у своїй власній інтерпретації [9, 190]. Українська музика популярна в усьому світі завдяки міжкультурній комунікації та обміну культурними цінностями.

Прагнення до вдосконалення міжкультурного спілкування в суспільстві завжди спонукає до пошуку соціокультурних засобів, які можуть допомогти сформувати необхідні навички для ефективної міжкультурної комунікації та забезпечити їх застосування у реальних соціокультурних взаємодіях.

Українська музична культура XXI століття переживає новий етап розвитку, що характеризується [8, 66]:

- зростанням ролі новітніх технологій у музичному творчості;
- модернізацією мистецької освіти;
- інтенсивним розвитком фестивалів та конкурсів;
- інтеграцією у світовий музичний процес.

У зв'язку з цим важливим стає вивчення музичної фестивально-конкурсної діяльності як прояву унікальної творчої соціокультурної та знаково-комунікативної системи. Фестивалі та конкурси в музиці створюють реальні умови для комунікації між представниками різних культурних спільнот і формують соціально-культурний простір для ефективної міжкультурної взаємодії. Це дає можливість обмінюватись творчим, соціальним та духовним досвідом, створювати нові продукти спільної творчості, розвиватись як особистість та виявляти талановитих митців [4, 263].

Одним з таких фестивалів, який проводився в Україні, є «Atlas Weekend», заснований 2015 року в Києві. Головною метою фестивалю є розвиток фестивальної культури в Україні, залучення іноземних туристів, а також популяризація української музичної культури [1, 125].

Завдяки використанню такої форми міжкультурної комунікації, як фестиваль, відбуваються зміни, які позитивно впливають на розвиток культури, а саме:

- поєднуються традиції та новації, що сприяє активному розвитку конкретного виду творчості й оновленню аудиторії мистецтва;
- збагачується національна культура;
- зберігається культурне різноманіття у світі;
- активізуються творчі контакти.

Важливим інструментом міжкультурної комунікації в сучасному світі є також

культурний туризм, оскільки він передбачає взаємодію та комунікацію між різними культурами та їх представниками. Ця взаємодія забезпечує обмін знаннями, досвідом, традиціями та іншими культурними цінностями [3, 94].

Розвиток інформаційних технологій в останні десятиліття значно вплинув на всі аспекти культурного життя, зокрема на музичне мистецтво. В Україні виникли нові професії в галузі музики, такі як саундпродюсер, саунддизайнер, діджей, віджей тощо.

Більшість населення має можливість отримати доступ до великої кількості світових та вітчизняних творів музичного мистецтва у вигляді медіа-файлів на інтернет-ресурсах та в соціальних мережах завдяки використанню сучасних гаджетів та мережі Інтернет. Ці зміни ще раз підкреслюють важливість комунікативних процесів як в особистому житті кожної людини, так і в контексті розвитку музичної культури загалом, яка набуває нових рис та складників у цифрову епоху.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що воно привертає увагу до сучасних тенденцій розвитку комунікаційних процесів та розглядає комунікацію як складний механізм взаємодії між людьми, що передбачає розуміння як вербальних, так і невербальних засобів спілкування. Крім того, дослідження розкриває вплив сучасних технологій на комунікаційні процеси та їхню взаємодію з культурними, соціальними та політичними аспектами життя суспільства.

Висновки. У ході дослідження було визначено, що комунікація як процес передавання інформації є невід'ємним складником культури. Культура визначає способи, якими люди спілкуються між собою, а комунікація, у свою чергу, є одним з головних засобів передачі та розуміння культурних цінностей та норм будь-якої спільноти. Взаємодія між культурними спільнотами в сучасному світі залежить від комунікації, що дає змогу зменшити відстань між культурами та збільшити розуміння між ними.

Міжкультурна комунікація допомагає українській культурі зберігати свою унікальність і водночас розвиватись, взаємодіяти з іншими культурами та набувати нових знань і поглядів, зокрема в галузі музичного мистецтва. Комунікація в музичному мистецтві відбувається на багатьох рівнях, від виконавців та композиторів до слухачів та глядачів.

Наукові дослідження в галузі та комунікації культур є важливими для розвитку соціальних наук, оскільки вони дають змогу краще розуміти культурні та соціальні процеси, які відбуваються в різних культурних спільнотах.

Література

1. Глинська Л. Ф., Пачина О. О., Орлов А. В. Міжкультурна взаємодія як важливий фактор буття місцевого співтовариства. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2019. № 82. С. 123–130.
2. Дротянко Л. Г., Ягодзінський С. М. Міжкультурна комунікація і толерантність перед лицем глобальних загроз. *Вісник НАУ*. 2020. № 1(31). С. 15–21.
3. Козак А., Близнюк Л. Культурний туризм як інструмент міжкультурної комунікації. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 3(11). С. 93–102.
4. Колосок В. І. Складники комунікаційних процесів у сучасному академічному та масовому музичному мистецтві України: історичні передумови, структура, напрями досліджень. *Музичне мистецтво і культура*. 2021. № 32. С. 260–276.
5. Конюкова І. Я., Сидоровська Є. А. Цифровий етикет комунікативної культури XXI століття. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. № 1. С. 26–30.
6. Ребуха Л. З., Рудакевич О. М. Особливості міжкультурної комунікації у практиці соціальної роботи в умовах поліетнічного регіону. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2020. № 1(11). С. 207–209.
7. Романюк Л. Б. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження міжетнічної комунікації у сфері культури і мистецтва. *Культура і сучасність*. 2022. № 1. С. 70–75.
8. Ярошенко О. В. Культура як джерело непорозуміння у процесі міжкультурної комунікації. *Вісник КНЛУ*. 2019. № 30. С. 65–77.
9. Kolinko M. Intercultural communication: from distinction to inclusion. *Intercultural Communication*. 2019. Vol. 1(6). P. 189–212.
10. Kugai K. Communication. Its basic concepts. *The driving force of science and trends in its development*. 2021. Vol. 5 P. 7–10.

References

1. Hlynska, L. F., Pachyna, O. O., & Orlov, A. V. (2019). Intercultural interaction as an important factor in the existence of the local community. *Sotsialni tekhnologii: aktualni problemy teorii ta praktyky*, 82, P. 123–130. [in Ukrainian]
2. Drotianko, L. H., & Yahodzinskyi, S. M. (2020). Intercultural communication and tolerance in the face of global threats. *Visnyk NAU*, 1(31), P. 15–21. [in Ukrainian]
3. Kozak, A., & Blyzniuk, L. (2021). Cultural tourism as a tool of intercultural communication. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*, 3(11), P. 93–102. [in Ukrainian]
4. Kolosok, V. I. (2021). Components of communication processes in modern academic and mass musical art of Ukraine: historical background, structure, directions of research. *Muzychne mystetstvo i kultura*, 32, P. 260–276. [in Ukrainian]
5. Koniukova, I. Ya., & Sydorovska, Ye. A. (2021). Digital etiquette of communicative culture of the 21st century. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 1, P. 26–30. [in Ukrainian]
6. Rebukha, L. Z., & Rudakevych, O. M. (2020). Peculiarities of intercultural communication in the practice of social work in the conditions of a multi-ethnic region. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu*, 1(11), P. 207–209. [in Ukrainian]
7. Romaniuk, L. B. (2022). Theoretical and methodological problems of the study of interethnic communication in the field of culture and art. *Kultura i suchasnist*, 1, P. 70–75. [in Ukrainian]
8. Iaroshenko, O. V. (2019). Culture as a source of misunderstandings in the process of intercultural communication. *Visnyk KNLU*, 30, P. 65–77. [in Ukrainian]
9. Kolinko, M. (2019). Intercultural communication: from distinction to inclusion. *Intercultural Communication*, 1(6), P. 189–212. [in Ukrainian]
10. Kugai, K. (2021). Communication. Its basic concepts. *The driving force of science and trends in its development*, 5, P. 7–10.

*Стаття надійшла до редакції 07.04.2023
Отримано після доопрацювання 12.05.2023
Прийнято до друку 22.05.2023*